

James Mercer Langston Hughes, an American writer who was an important figure in the Harlem Renaissance and made the African American experience the subject of his works. His writings ranged from poetry and plays to novels and newspaper columns. We would like to pay special attention to Langston Hughes' poetry. «The Negro Speaks of Rivers» was the first poem published in Langston Hughes's long writing career. The poem first appeared in the magazine Crisis in June of 1921 and was subsequently published in Hughes's first volume of poetry, The Weary Blues, in 1926, written when he was only 19. «The Negro Speaks of Rivers» as well as the rest of his works treats themes Hughes explored all his life: the experiences of African Americans in history, black identity and pride.

Multiculturalism is connected with the notion of realia. It is a linguistic phenomenon, which refers to the culture-specific vocabulary. The works of such well-known scientists, as S. Vlahov, S. Florin, I. Kashkin, A. Fedorov have been central in the study of this issue. The key factor in defining any phenomenon as realia is national referring to the object of a certain country, nation, or social community. National identity is not an inborn trait. It is essentially socially constructed. A person's national identity results from the presence of elements from the «common points» in people's daily lives: national symbols, colors, nation's history, blood ties, and so on. We can find all these aspects (geographical realia, proper names, and many others) in the work of Langston Hughes.

While analysing the poems of Langston Hughes we discover that his language is closely connected with the culture. Thus, the idea of multicultural writing is that racial and ethnic minority voices are a crucial element in United States literary history and culture.

Key words: multiculturalism, blues, realia, identity, poetry, Langston Hughes.

УДК 821.111(73)-1.091

Т. М. Скрипник

**ГЕНДЕРНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ ПОЕЗІЇ
У ПАРАДИГМІ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ТЕОРІЇ
ТА ЕКСТРАЛІНГВІСТИЧНОГО АСПЕКТУ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА
(на прикладі вірша 449 Е.Дікінсон («I died for Beauty»))**

У статті проаналізовано вірш 449 Емілі Дікінсон мовою оригіналу та у перекладах. Досліджено гендерну проблему, яка виникла у деяких перекладах у зв'язку із застосуванням прийому маскулінізації ліричних героїв, що суттєво змінило ідею твору. Проаналізовано переклад граматико-синтаксичної структури «I died for Beauty» та морфологічну категорію роду особового займенника і дієслова в англійській синхронній і діахронній мові, в українській і російській мовах. Приділено увагу особливостям синтаксису вірша, значенню тире у текстах оригіналу й перекладах та прийому онімізації, досліджено лексичну відповідність першотвору та його перекладів.

Ключові слова: краса, правда, морфологічна категорія, маскулінізація.

DOI 10.34079/2226-3055-2020-13-22-78-84

Постановка проблеми. Проблемам перекладу англomовної поезії присвячено дослідження багатьох науковців. Особливості перекладу морфологічної категорії

роду лексичних одиниць докладніше представлено у роботах Є. Еткінда «Поезія і переклад», Р. Зорівчак «Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія», В. Коптілова «Теорія і практика перекладу», О. Кундзіча «Творчі проблеми перекладу», О. Леонтєва «Психолінгвістика», В. Сдобнікова, О. Петрової «Теорія перекладу», О. Федорова «Основи загальної теорії перекладу (лінгвістичні проблеми)», американської дослідниці Х. Мак Нейл «Emily Dickinson» та інших.

Мета, завдання, актуальність. Зміна категорії роду персоналій у перекладі подеколи змінює ідейний зміст твору і породжує гендерну проблему. З огляду на увагу в сучасному суспільстві до гендерних проблем й увагу до фемінності лексичних одиниць, проведено аналіз вірша 449 Е. Дікінсон і особливостей відтворення образів ліричних героїв у перекладах.

Аналіз досліджень і публікацій. У перекладознавстві, як у науці, існують дві основні теорії: літературознавча і лінгвістична. Лінгвістична теорія перекладу була обґрунтована у роботах А. Федорова, В. Комісарова, Ю. Найди та ін. Основою для лінгвістичної теорії є думка, що «для будь-якого перекладу необхідним є екстралінгвістичний аспект аналізу» [3, с. 65]. Основою літературознавчої теорії є те, що «принцип адекватності передбачає здатність перекладу виконувати ту ж роль, яку грає оригінал, бути джерелом естетичної насолоди» [3, с. 5]. Автор книги «Теорія перекладу» зазначає, що багато науковців (наведено їхні прізвища) пропонують: «при перекладі, особливо це стосується поезії, застосовувати літературознавчий і екстралінгвістичний аспекти теорії перекладу» [3, с. 411–421]. О. Леонтєв у праці «Психолінгвістика» визначив термін «психопоетика» як «процес породження й сприйняття художньої мови взагалі та поетичної зокрема» і дійшов висновку про процес сприйняття поетичної мови як «побудову квазіоб'єктів вищого порядку» [1, с.199–203]. М. Рильський писав: «...ми вимагаємо точності – змістової і формальної – і вірності – тільки не рабської» [2, с.240–241]. Однак слід зазначити, що труднощі перекладу англійської поезії зумовлені також розбіжностями між мовою першотвору і мовою перекладу у сприйнятті й відтворенні лексико-семантичних та граматико-синтаксичних структур, навіть якщо поетичний твір створено у загальній для них силабо-тонічній системі віршування, як це є в англійській, українській та російській мовах. Щодо особливостей структури лексичної одиниці (слова), то в українській мові переважно 2, 3 або 4-складова структура слова, тоді як в англійській мові, за словами Є. Еткінда, переважна кількість слів має 1, 2 або 3-складову структуру [5, с.3]. Завдання перекладача – дотримуватися у перекладі адекватної еквілінеарності (рівнорядковість) та еквіритмії (додержання ритмічних особливостей) вірша-першотвору. Французький літературознавець Ш. Сент-Бев у книзі «Літературні портрети» зазначав, що біографія автора та його внутрішнє життя відбиваються в його творчості. Глибоке дослідження фактів життя, листів, творів поетеси представлено у книзі Х. Мак Нейл «Emily Dickinson», у підручнику С. Пригодія, О. Горенко «Американський романтизм», у монографії С. Павличко «Філософська поезія американського романтизму: Емерсон, Уїтмен, Дікінсон».

Основний матеріал. У процесі аналітичної роботи з віршем 449 Емілі Дікінсон основні засади літературознавчої теорії реалізовано засобами філологічного й біографічного видів аналізу, засади лінгвістичної теорії застосовано у ході екстралінгвістичного аналізу граматико-синтаксичної конструкції «I died...».

Екстралінгвістичний аналіз. Предметом екстралінгвістичного аналізу є дослідження форми морфологічної категорії роду особового займенника «I» (укр. – я) і дієслова «to die» (укр. – *вмерти*), у минулому часі – «*died*» у сучасній англійській мові, та їх перекладу в українській і російській мовах. У давньоанглійській та середньоанглійській мові займенник «I» мав форму «*Ic*» «*Ich*». У XV ст. залишилася форма «*I*», що вимовляється як дифтонг [ai]. У синхронному (сучасному) словотворенні англійської мови в особових займенниках і в дієсловах форми морфологічної категорії роду не означені, на відміну від діахронного (історичного) словотворення. В українській і російській мовах категорія роду (жіночого) означена у дієсловах минулого часу однини суфіксом -л- (*вмер-л-а, умер-л-а*) і закінченням -а. Дієслова чоловічого роду мають безафіксне утворення (*вмер, умер*). Досліджені розбіжності у відтворенні форм морфологічної категорії роду є основою для варіативності розуміння і сприйняття поетичного твору, особливостей його перекладу. Зміна категорії роду дійових персоналій у перекладах подеколи змінює ідейний зміст твору і породжує гендерну проблему. З огляду на увагу в сучасному суспільстві до гендерних проблем й увазі до фемінності лексичних одиниць, проведено аналіз вірша Емілі Дікінсон і особливостей відтворення образів ліричних героїв у перекладах. Досліджені розбіжності у відтворенні форм морфологічної категорії роду є основою для варіативності розуміння і сприйняття поетичного твору та його перекладу.

У вірші 449 Емілі Дікінсон («I died for Beauty») та його перекладах досліджуємо, як засобами граматики відтворено ознаки статі персоналій. Гендерна проблема полягає в тому, наскільки адекватно морфологічна категорія роду лексики вірша Е. Дікінсон представлена у перекладах.

Е. Дікінсон:

I died for Beauty – but was scarce
Adjusted in the Tomb
When One who died for Truth, was lain
In an adjoining Room –
He questioned softly «Why I failed?»
For Beauty,» I replied –
«And I – for Truth – Themself are One –
We Bretheren, are», He said –
And so, as Kinsmen, met a Night –
We talked between the Rooms –
Until the Moss had reached our lips –
And covered up – our names –

Примітка. У вірші 449 Е. Дікінсон синтаксис, граматику й орфографію твору цитовано за виданням «The Complete poems of Emily Dickinson» [7, с. 216].

В. Маркова:

Я принял смерть – чтоб жила Красота –
Но едва я был погребен –
Как в соседнем покое лег Воин другой –
Во имя Истины умер он.

Для порівняння розглянемо найважливіші елементи лексичної структури твору в перекладах М. Зенкевича і Д. Павличка.

М. Зенкевич:

Я умерла за красоту
И слышала сквозь сон,
Что погребенный рядом тут –
За правду умер он.

Д. Павличко:

Я за красу помер, але
В могилі сам лежу –
Десь по сусідству в цій землі
Той, хто за правду вмер –

Філологічний аналіз. «У вірші поетеса розкриває тему медіального знаходження ліричних героїв на межі двох світів, на межі життя і смерті» [4, с. 35]. Емілі Дікінсон створила образ ліричної героїні, яка вмерла за Красу. Про те, що вона жіночого роду, припускаємо з того, що вірш авторизований. Жінка-поетеса, імовірно, писала про себе в жіночому роді. Реалії біографії й творчості Е. Дікінсон дають підстави для такої думки: обрана поетесою самотність, її твори автобіографічні й часто починаються з особового займенника «Я». Іншу персоналію у творі означено займенником «Не» (з англ. – він), що вказує на його чоловічий рід. Він вмер за Правду. Онімізація слів *Краса* і *Правда* свідчить про їх важливість для поетеси. Вмерти за них – ознака шляхетності духу ліричних героїв. Тому логічним є заміна їх укупі словом «Шляхетні»–«*Kinsmen*».

Інша картина створена у перекладі В. Маркової. В її перекладі відбувається протиставлення: ліричний герой (у творі англійською «*I died*»– категорія роду особового займенника і дієслова не означена) – це він («*Я прийняв смерть – щоб жила Красота*»), а *Краса* – це вона, про що свідчить російською мовою дієслово у формі минулого часу для майбутнього – «*чтоб жила*». І підсвідомо виникає нове сприйняття твору: чоловік загинув заради жінки, краси й кохання. У наступних рядках В. Маркова застосувала інші прийоми для створення ознаки шляхетності ліричних героїв: слово «Он» замінено словом «Воин», «Правда» – словом «Истина»: «*В соседнем покое лег Воин другой / За Истину умер он*».

М. Зенкевич переклав цей рядок від імені ліричної героїні, яка боролася за красу й загинула «*Я умерла за красоту*», або, можливо, у цьому світі не зустріла краси і шукає її в іншому, позамежному світі: «*И слышала сквозь сон*». Ліричні герої, вона і він, не зустріли *Краси* й *Правди* у цьому світі, вони на межі двох світів, на межі життя і смерті. Площина медіального буття ліричних героїв представлена у багатьох творах Е. Дікінсон.

Д. Павличко надав віршу іншого значення: в його перекладі створено образи двох чоловіків, що загинули у боротьбі за прекрасні ідеали краси й правди. Додатковою характеристикою ліричного героя є самотність: «*В могилі сам лежу*». Інший герой далеко від нього, тому що він «*Десь по сусідству в цій землі*». У вірші Емілі Дікінсон відсутні характеристики самотності героїв і віддаленості їх знаходження. Перекладачі М. Тарнавський і Н. Тучинська теж створили образи ліричних героїв чоловічого роду: «*Я за красу помер*». Прийом онімізації не виконано.

Отже, було застосовано прийом маскулінізації героїв, змінено ідейний зміст твору. Але слід урахувати й те, що у сучасній англійській мові морфологічна категорія роду у дієсловах не досліджується, тому можна вважати, що перекладачі до певної міри мали право використати персоналії чоловічого роду. Однак це слід

уважати порушенням біографічного права поетеси й невірою в те, що жінка здатна віддати життя у боротьбі за ідеали Краси. Невиправдана маскулінізація ліричних героїв змінила ідейний зміст твору і породила проблему гендерної вірогідності твору-перекладу.

У вірші є незвичайний вислів, значення якого треба розкрити: «– *but was scarce / Adjusted in the Tomb*» (дослівно: але була недостатньо пристосована в смерті). Можливо, поетеса мала на увазі щось таке, що не було остаточною смертю, тому що лірична героїня спілкувалася з тим, хто «...*was lain / In an adjoining Room*» (дослівно: був покладений у суміжну Кімнату). Цей вислів має особливе значення для розуміння твору, перекласти його, хоча й не зовсім адекватно, вдалося М. Зенкевичу: «*И слышала сквозь сон*».

Для поетеси важливими є вислови «– *but was scarce*» та «*And I – for Truth – Themselves are One* –», які у тексті виділені тире. Е. Дікінсон виробила струнку систему застосування авторського тире: по-перше, воно слугує для означення найважливіших слів у віршоряді; по-друге, формує паузу замість пропущеного поетесою односкладового слова, організує ритмомелодику віршоряду. Наприклад, у першому рядку вірша 7 складів і одна пауза на місці тире, у третьому рядку, з яким зіставляється перший, – 8 складів (в англомовній традиції тире відповідає в українському синтаксисі трикрапці, що вказує на пониження інтонації та подовжену паузу). Отже, ритмомелодика і метрика рядків узгоджені. Римуються другий і четвертий рядки за схемою: б-б. Така конфігурація римування зберігається у вірші.

В. Маркова дотрималася заданої умови й теж визначила за допомогою тире важливі для Е. Дікінсон вислови, саме тому вірш у перекладі читається з переривчастим диханням. На жаль, кількість стопів і система римування у перекладі не відповідає заданій умові оригіналу. У перекладі М. Зенкевича інтонаційний малюнок вірша плавний, розмірений, без трагічного переривання дихання. У першому чотиривірші виділено на письмі за допомогою тире одне словосполучення: «– *За правду умер он*».

Біографічний аналіз. Вислів «*I died for Beauty*» можна трактувати як пояснення певних біографічних фактів з життя Е. Дікінсон. Американська дослідниця Хелен Мак Нейл досліджувала підгрунтя створення цього вірша, зв'язок образів Краси, Правди й ліричних героїв твору Емілі Дікінсон з аналогічними образами у творах інших авторів [5, с. 160–163]. Знаменитий вірш Емілі Дікінсон «Я вмерла за Красу» написано у 1862 році, невдовзі після смерті поетеси Елізабет Баррет Браунінг (1861 р.) і представляє Е. Дікінсон та її подругу Е. Баррет Браунінг як друзів і однодумців у поезії. Вірші Е. Дікінсон 449 («*I died for Beauty*») і 544 («*The Martyr Poet – did not tell*»), дослівно: страдник-поет – не розказав (написаний теж у 1862 році) є відгуком на вірш Е. Баррет Браунінг «*A Vision of Poet*» («Мрія поетів»). Ці твори об'єднує тема значення поета та його долі у світі. Е. Дікінсон вважала, що доля поета-страдника – писати про свій біль мовчки:

The Martyr Poet – did not tell –
But wrought their Pang in syllable–

Дослівно:

Поет-страдник – не розказав, –
Але написав про свій біль словами.

Х. Мак Нейл зауважує: «У роки її страдництва Емілі Дікінсон виражала себе через мовчання – курйозний вислів: *написане мовчання*» [5, с. 63]. Дослідниця пояснює це тим, що у поетеси «сім'я, соціальний статус, стать, регіон – усе

це знижувало її самоствердження, не перешкоджаючи іншим тримати її під контролем» [5, с. 34].

Висновки. Емілі Дікінсон у поезії розкривала свій внутрішній світ і не бажала публікувати вірші для тих, хто їх не розумів. Вона бажала висловитися, а не прославитися. Для її творів характерними є варіативність метрики (гіперметрія), анакруза (склад на початку віршоряду, що не входить до його ритмічного розміру), нетрадиційна пунктуація, напружений синтаксис, наявність тире. Більшість віршорядів має три- або чотиристопну будову, рима найчастіше перехресна, але не точна. Поетеса застосовувала прийом онімізації апелювальної лексики з метою передати особливе значення згаданого нею образу. Назви творів відсутні. Деякі з них, що згадуються в листах до видавця Т. У. Гігінсона, мають назву за першим рядком, усі інші друкуються у виданнях за номерами (відповідно до порядку, в якому їх залишила поетеса). Е. Дікінсон написала 1775 віршів, але надрукувала за життя лише 7 з них. Її поезія автобіографічна, вірші часто починаються з займенника «Я» та інших особових займенників. Переклад особового займенника «Я» у творчості поетеси вимагає подальших досліджень та зіставлень у соціокультурному та біографічному контексті.

Список використаної літератури

1. Леонтьев А. Основы психолінгвистики : учеб. / А. Леонтьев. – 3-е изд. – Москва : Смысл ; Санкт-Петербург : Лань, 2003. – 218 с. ; Leontev A. Osnovi psikholingvistiki : ucheb. / A. Leontev. – 3-e izd. – Moskva : Smysl ; Sankt-Peterburg : Lan, 2003. – 218 s.
 2. Рильський М. Т. Проблеми художнього перекладу // Рильський М. Т. Зібрання творів у 20-ти т. / М. Т. Рильський. – Київ : Наукова думка, 1987. – Т. 16 : Фольклористика, теорія перекладу, мовознавство. – С. 239–312 ; Rylskiy M. T. Problemy khudozhnogo perekladu // Rylskiy M. T. Zibrannia tvoriv u 20-ty t. / M. T. Rylskiy. – Kyiv : Naukova dumka, 1987. – Т. 16 : Folklorystyka, teoriia perekladu, movoznavstvo. – S. 239–312.
 3. Сдобников В. В. Теория перевода : учеб. / В. В. Сдобников, О. В. Петрова. – Москва : АСТ : Восток-Запад, 2006. – 448 с. ; Sdobnikov V. V. Teoriya perevoda : ucheb. / V. V. Sdobnikov, O. V. Petrova. – Moskva : AST : Vostok-Zapad, 2006. – 448 s.
 4. Скрипник Т. Н. Поэтические контакты времен и континентов : компаративный анализ англоязычной и русской поэзии / Т. Н. Скрипник. – Saarbrucen, Deutschland : LAP Lambert Academic Publishing, 2013. – 86 с. ; Skripnik T. N. Poeticheskie kontakty vremen i kontinentov : komparativnyy analiz angloyazychnoy i russkoy poezii / T. N. Skripnik. – Saarbrucen, Deutschland : LAP Lambert Academic Publishing, 2013. – 86 s.
 5. Эткинд Е. Г. Поэзия и перевод / Е. Г. Эткинд. – Москва ; Ленинград : Сов. писатель, 1963. – 239 с. ; Etkind Ye. G. Poeziya i perevod / Ye. G. Etkind. – Moskva ; Leningrad : Sov. pisatel, 1963. – 239 s.
 6. McNeil H. Emily Dickinson / H. McNeil. – New York : Panteon Books, – 1986. – 200 s.
 7. The Complete Poems of Emily Dickinson. Copyright by Mary L. Hampson / ed. by Thomson. H. Jonson. – [without the town of ed. and Publishing House], 2013. – 770 p.
- Стаття надійшла до редакції 24.03.2020.

T. Skrypnyk
**GENDER PROBLEMS OF TRANSLATION OF ENGLISH LANGUAGE POETRY
IN THE PARADIGM OF LITERARY THEORY
AND THE EXTRA-LINGUISTIC ASPECT OF TRANSLATION STUDIES**
(based on the poem 449 «I died for Beauty» by E. Dickinson)

The paper considers the poem 449 written by Emily Dickinson and its translations into Ukrainian and Russian. The translation of the grammatical syntactic syntagma «I died for Beauty...» is also analyzed.

The work of V. Sdobnikov and O. Petrova «Theory of Translation» where the scholars propose to apply literary and extra-linguistic aspects of translation theory was especially important for the present research. The principles of literary and linguistic translation theory have been applied in the process of philological and linguistic-stylistic types of analysis. The literary studies theory emphasizes the principle of vocabulary adequacy in the original work and its translations. The extra-linguistic aspect of the linguistic translation theory has impelled us to consider the morphological category of gender of the personal pronoun «I» in singular and the verb «died» in the past tense. In modern (synchronous) English, the morphological category of gender of the personal pronoun in the first person and the verb in the past tense are not denoted by morphemes, whereas in the Ukrainian and Russian languages the verb in the past tense has the suffix «l» and the ending «a» for the feminine gender. That is why some translators have mistakenly interpreted the image of the poem's first persona by creating the image of a lyrical male character, which violated the gender right of the poetess. The translators were to take into account the biographical right of the poetess to write on her own behalf, and the fact that in most works E. Dickinson revealed her inner world in the first person and applied the personal pronoun «I» in her poems very often, which testifies to the femininity of her poetry.

Russian translators M. Zenkevich and A. Kudrjavytsky translated the structure «I died for Beauty» by using the words of the lyrical woman-character. They recreated the image of a lyrical heroine who is capable to give her life for Beauty.

Another translator V. Markova created the lyrical male character. In her translation both characters are opposed to each other, because the poet is «he» while the Beauty is «she». In Markova's translation it is the man who died for beauty, love and truth.

Ukrainian translators D. Pavlychko and N. Tuchynska also created the lyrical male character and interpreted the image from the first person that changed the original author's artistic message.

It should be noted that the method of character masculinization in the translation of grammatical syntactic syntagma has changed the main idea of the work. This violated the gender right of the poetess to create the image of a noble lyrical heroine who is able to give her life for Beauty. The article also focuses on the peculiarities of the syntax of the poem, the special meaning of dashes in the original text and its translations as well as the method of character onimization. The lexical adequacy of the poem under consideration and its translations into Ukrainian and Russian are analyzed.

Key words: *beauty, truth, morphological category, gender, masculinization.*